

Regény Titóról

Apám, Miroslav Basara valóságos felfordulást keltett, amikor 1972-ben, harmincötödik életévében, áttért a muzulmán hitre. Elsőrendű botrány volt ez. Apja, a nagyapám, Velizar Basara nyugalmazott tábornok, majdnem szörnyethalt a hír hallatán, hogy fia eltörökösödött. Amikor valamelyest felépült, és elállt attól a szándékától, hogy megölje, nyilvánosan kitagadta a fiát, hirdetést adott be a *Politikába*.

„A Szulejmán Basara néven bemutatkozó személy”, jelent meg a fizegetett hirdetésben, „többé nem az én fiam. Az említett személy tetteiért nem felelek, a nevemre szóló tartozásait – nem vállalom.”

Serdülőkori dühömben az első pillanatban én is ki akartam tagadni apámat. De akkoriban ez lehetetlen volt. Elsősorban azért, mert kiskorú voltam. Másodsorban a törvény szerint az apa kitagadhatja fiát, de a fiú az apját nem. Így gondolták a *Politika* hirdetőosztályán is. Amikor ugyanis beadtam a hirdetést, a tisztviselő felhívott egy bizonyos Vićentijét, egy meghatározatlan foglalkozású embert, aki piszkos munkákat végzett a Balkán legrégebbi napilapjának.

„Ki akarja tagadni az apját” – mondta a tisztviselő, Vićentije pedig fülön csípett, levitt a pincébe, és jól felpofozott. Ezt törvénytelennek tartottam, ezért egyenesen az óvárosi rendőrségre mentem, és feljelentettem az erőszakoskodót. Amikor megtudták, miért vertek meg, ott is kaptam néhány hatalmas átszállót. A váltásfőnök még beszédet is tartott: „Életet adott neked, te pedig kitagadod! És ha áttért a muzulmán hitre? Az ő dolga. A valásszabadság az alkotmány garantálja.”

Jó, hogy így történt. Később értettem ezt meg. Minden embernek két köldökzsinórja van: az egyikkel anyján keresztül a Földhöz van kötve, a másikkal – a láthatatlannal – apján keresztül az Éghez. Aki lemond az apjáról, tulajdonképpen Istenről mond le.

Anyám szintén megrendült és összezavarodott. Őt nem a vallási kérdések nyugtalanították. Attól félt, hogy apám még néhány asszonyt hozhat a házhoz, amihez – a saria alapján – joga volt. És valóban, az első napokban, általában sötétedéskor, kendős szépségek jártak-keltek a házunk körül messzi tartományokból, a legfinomabb selyembe és bársonyba öltözve, ami csupán elsőre furcsa látvány. Hiszen – ahogy Ibn Arabi tanította – amint valaki felveszi az igaz hitet, Allah – dzselle szanuhu – azonnal gondoskodik arról, hogy az újdonsült mumint körüllegje az iszlám hangulata. Tehát: minaretek, varázsszőnyegek, török bugyogók, csodalámpák, csörgődobok, kobozok, kadaifek és baklava.

„Bevallom”, mondta apám évek múltán, „eleinte kísértésben voltam, hogy még két-három asszonyt hazahozzak. Egyesek kínálkoztak is. Nagyon szépek voltak. És mindegyiknek tisztességes hozománya volt. De ellenálltam a kísértésnek. Mindenekelőtt anyád miatt, aki hitetlen, de jó és odaadó feleség. Továbbá Ibn Qajjim al-Dzsauzija hadísa miatt, amely így szól: »Aki Allah, dzs.sz., miatt elhagy valamit, Ő azt egy jobbal helyettesíti. Aki ilyen elmével van megáldva, az uralkodó magaslatára emelkedhet, az az uralkodó pedig, aki megengedi, hogy a szenvedély vezesse, az alattvaló rab szintjén van...«”

Csodák csodájára apámat nem zárták ki a Jugoszláv Kommunista Szövetségből. És ő sem hagyta el soha a JKSZ-t, bár a kommunistákat ugyanúgy gyűlölte, akár az álszenteket és az idolimádókat. De a tagdíjat többé nem fizette, és a maratoni pártgyűlésekre sem járt. Ami – mint majd látni fogjuk – nem gátolta fényes karrierjének építésében.

Velizar Basara, a nagyapám nem tágitott attól a hiábavaló törekvéstől, hogy eltévelyedett fiát megtérítse. Még most, ennyi év elteltével sem egészen világos számomra, miért idegeskedett nagyapám azért, mert fia áttért a muzulmán hitre. Várható lett volna, hogy neki, a megrögzött ateistának mindegy, hogy apám keresztény, buddhista vagy sintoista. De nem volt neki mindegy. „Ha katolikussá lett volna”, siránkozott nagyapám, „szombatistává vagy nazarénussá, azt még valahogy megérteném. De hogy muzulmán legyen, Szulejmán, ó, Szulejmán... Mit kellett öregségemre megérnem.”

Szomorú volt látni nagyapámat, a Jugoszláv Néphadsereg nyugalmazott tábornokát, aki hajszal híján néphős lett, amint jósnőkhöz és jövendőmondókhoz jár és borsos árat fizet a vacak varázslásokért, hogy a nép legócskább ópiumának segítségével, amit a lelke mélyéből gyűlölt és babonaságnak tartott, hitehagyott fiát visszatérítse.

Néhány évvel a muzulmán hitre való áttérése után apám teljesen elsajátította az arab nyelvet. Később felmondott, vagy felmondást kapott, nem emlékszem tisztán, de a családunk emiatt nem szenvedett. Sőt! Az

Egyesült Arab Emírségek valamiféle alapjából érkező titokzatos pénzküldeményeknek köszönhetően nagy lábon éltünk. Főként a testvérem, Ilijana, aki a menő divat szerint öltözködött, és csökönyösen elutasította a hidzsáb viseletét.

Testvéremmel ellentétben, anyám ráállt. A házon kívül többé nem jelent meg salavári és feredzse nélkül. Gondolom, hálából állt rá erre, amiért apám egyetlen új feleséget sem hozott haza, habár joga volt erre.

Apám barátainak lényegében mindegy volt. Nem hagyták el. De a látogatások megritkultak. A házunkba többé nem lehetett cipőben belépni, anyámnak és a testvéremnek a látogatások alatt a női helyiségekben kellett lenniük, elzárva a kíváncsi szemek elől, az alkohol pedig szigorúan tiltott volt. Habár apám titokban továbbra is ivott a pincében, a kamrában és a fürdőszobában. Velizar nagyapa továbbra sem mondott le arról, hogy fiát a helyes útra visszatértse.

„Ha hívő pravoszláv, protestáns vagy katolikus lenne, mindegy”, panaszkodott hadirokkant barátainak, „nem ellenezném. A vallásosság minden emberi lény dialektikus fejlődésének része. Ez olyan, mint a gyermekbetegség. Az ember igazából nem lehet jó ateista, ha nem volt hívő egy bizonyos ideig. De az iszlám, az iszlám az egészen más. Nincs egyetlen olyan muzulmán ország sem, amely a kommunista eszmét felkarolta volna. Habár elismerem, hogy sok jó dolog van azokban az országokban. Például: a tolvajok enyves kezének levágása, az alkoholisták és a drogosok bolond fejének lemetszése, és legvégül a házasságtörők megkövezése. Melyik igazi kommunista nem kívánná ezt a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság Büntetőtörvényébe? Tanulnunk kell a muzulmánoktól, de nem áttérni a muzulmán vallásra. Különbözik a kereszténységből is átvettünk néhány jó dolgot. Tulajdonképpen mindent. Csakhogy mindegyiket megtisztítottuk az Isten illúziójától. Mindennek ellenére, elvtársak, én nem adom fel. Ismét Miroslav lesz a neve. Más nem lehet. Kérlelhetetlen vagyok. Mindent megteszek! Minden kapcsolatot megmozgatok. Elmegyek a marsalli hivatalba.” És el is jutott a marsalli hivatalig...

Radaković ügyvéd segítségével nagyapám levelet írt Josip Broz Titónak, amelyben válogatott szavakkal előadta gondját.

„Ki ez a Basara tábornok?” Kérdezte a marsall, amikor felolvasták neki nagyapám levelét. A segédtest elmagyarázta a marsallnak, hogy Velizar Basara, az első proletárbrigád harcosa a negyedik ellenséges offenzíva idején megmentette az életét úgy, hogy testével védelmezte az ellenség repeszgránátjától.

„Ekkor, marsall elvtárs”, jelentette az adjutáns, Đurić tábornok, „Velizar Basara harcos elvesztette látását, lábát és kezét. A háború után

sikeresen elvégezte a Vorosilov Vezérkari Akadémiát Moszkvában, vizs-
zátérte után pedig az 52. harckocsihadosztály parancsnoki tisztségébe
lépett. A Kominform rezolúciója idején igazi hazafiként és kommunis-
taként viselkedett. Minden katonatisztjét és altisztjét, aki pénztárcájában
Sztálin képét tartotta, gyors eljárással agyonlövette. Mindössze két hónap
alatt teljesen elfelejtett oroszul. Hadosztályának tankjai két éven keresztül
örkődtek begyűjtött motorokkal készenlétben szocialista hazánk határán,
amiért Basara tábornokot Nagycsillagos Katonai Érdemrenddel tüntették
ki. Ez az adat érdekes, marsall elvtárs: annak ellenére, hogy Basara gene-
rális falábú volt, a tisztikar fizikai képességeinek ellenőrzésekor tizennégy
másodperc alatt száz métert sikerült futnia.”

– Impozáns! Látszik, hogy különleges fából faragták. Miért nyugdí-
jazták?

– Mert támogatta Aleksandar Rankovićot a JKSZ KB negyedik plé-
numán.

– Kellemetlen, az istenét, bizony kellemetlen. Tanul-e újból oroszul?
Találkozzat-e Lekával? Részt vesz-e bárminemű összeesküvésben?

– Nem!

– Ide figyeljen, Đurić! Basara tábornoknak egy kis ajándékot küldjenek
tőlem: egy tiroli szalámit, egy kilogramm narancsot és egy zacskó mosóport.
Alkalmas időpontot kell találni, és meghívni a marsalli hivatalba audienciá-
ra. Éppen érdekel, hogy mi történt a fiával... Most pedig, mars kifelé!

Velizar nagyapa a hír hallatán, hogy a főparancsnok audienciára várja,
éles fantomfájdalmat érzett a falában. Csúnyán szétvitte a gránát, me-
lyet bátran megakadályozott abban, hogy Titót megölje. A szeme, a keze
és a lába szenvedett látható sérülést. A katonai adminisztráció koponyája
bal felének elvesztését jósolta, ennek helyére, nyilván az amerikai kórház-
ban, Bariban műanyag sapkát helyeztek. Nagyapám teste még mindig tele
van szilánkokkal.

Vajon milyen anyagból készülhettek azok a gránátok? Milyen titokzatos
mesmerizmus avatkozhatott bele a gyártásukba? Hiszen amikor nagyapa
katonás vasléptekkel haladt az utcán, csavarok, szögek, villák, vasreszelé-
kek, gombostűk, tűk és óraszerkezetek apró fogaskerekei kígyóztak utána.
Zivatarkor nagyapám körül fényes aura formálódott, szeméből pedig kövér
szikrák pattogtak.

A házunk ilyen napokon Tesla laboratóriumára hasonlított. Túl sok
figyelmet nem szentelt ennek. Valahol azt olvasta, hogy ez Szent Elma
legközönségesebb tüze, természeti jelenség, tudományos tény... Habár
nagyapának kedvesebb lett volna, ha ezt a tüzet, mondjuk, David Pajjić
Daka néphős tüzének nevezték volna.

Velizar nagyapa szentül hitt abban, hogy a forradalmaknak meg kell változtatniuk az emberek és a dolgok nevét. De nem mert beszélni erről. Általában ritkán és keveset beszélt. Mert bármikor megszólalt, valami baj történt. Valami balra- vagy jobbrafordulás. Ha nem beszélt volna, ma néphős lenne, nem pedig az 1941-es Emlékérem egy átlagos viselője, amelyet minden utcasarkon találni.

Ám lenne miről mesélnie, csak ha merné a szívét kitárni. Az ölébe ültethetne engem, az unokáját, és beismerhetné, hogy nem önszántából védte meg saját testével Tito elvtársat, hanem a gránát alá lökte az az Aleksandar Ranković, akit ő a saját rovására megtámogatott a végzetes plénumon. Lényegében nincs mit kifogásolni ezen a lökdelőzésen. Így csinálták ezt mindannyian. Ranković kötelessége volt ez. A főparancsnok biztonsága nem válhatott kérdéssé. Ezért a közelében mindig számtalan kutya, harcos, gépírózó és ápolónő volt. Arsa Jovanović, a ballisztikában otthonosan mozgó békebeli tiszt a csaták alatt figyelmesen hallgatta az aknavetőgránátok süvítését, és amikor úgy vélte, hogy valamelyik a főparancsnok irányába tart, elüvöltötte magát: „Lökd, Leka!”

És Ranković gyorsan odalökött néhány kutyát, harcost és gépírózót. S lesz, ami lesz.

Így volt ez akkor is, amikor Velizar Basarára került a sor, hogy megmentse Tito elvtárs életét. Ranković éppen belejött. Villámgyorsan odalökött két kutyát, egy hercegovinait és a nagyapámat éppen arra a helyre, ahova az aknavetőgránát esett. Drága istenem, micsoda vágóhíd volt az! Testrészek szanaszét ötven méter átmérőjű körben. Nem lehetett tudni, hogy ki a kutya, ki a hercegovinai és ki a szerb. Köztudott, hogy a népfel szabadító harcban nem hagyták a sebesülteket a harctéren. A csata után az ápolónők összegyűjtötték a kezeket, lábakat, mancsokat, farkakat és fejeket két sátorlapba, a sátorlapokba egy üveg jódot öntöttek – és irány a Bari felé tartó szövetséges repülőre.

Ott, Bariban a rendelkezésre álló anyagból a katonaoorvosok csupán egy személyt tudtak összetákolni. Ez Velizar nagyapa volt. Aki eleinte nem is volt túlságosan meglegedve a foltozás eredményével. „Összecsapták!” – zsörtölődött nagyapa. „A sebesülés előtt 42-es bakancsot viseltem, a kórházból való kijöveletem után pedig alig tudtam beleszorítani a lábam a 44-esbe.”

A marsallal való találkozás örömteli napját nem a legtisztább lelkiismerettel várta nagyapa. Hiszen nemcsak hogy támogatta Aleksandar Rankovićot annak idején, hanem aktívan segített neki a főparancsnok lehallgatásában. Ez a néphős címbe került neki. De Rankovićról nem tudott lemondani. Ranković nem Sztálin. Ranković szerb és kommunista. Leka

pedig nem azért hallgatta le az Öreget, mert nem bízott benne, hanem mert bizalmatlan volt a marsall látogatóival és barátaival szemben. Elsősorban Krleža úrral szemben. Éppen így – Krleža úrral. Őt ugyanis, az állítólagos „szocialista” író, akit Jugoszlávia Nobel-díjra jelölt, nem lehetett „elvtársnak” szólítani.

„Krleža elvtárs. Még majd Mirkónak hívsz! Miféle elvtársad vagyok én, te kicsinyeskedő senkiházi!” Förmedt rá Krleža az együgyűekre, akik így merészelték hozzá szólni. „Hol és mikor társalogtunk mi ketten, te ostoba oláh! Ha éppen muszáj hozzám szólnod – de nem tudom, miért kellene – szólíts »úr«-nak.”

Ranković tudta, megdönthetetlen bizonyítékai voltak erre, hogy Krleža a lelke mélyén gyűlöli a szerbeket. Igazából Krleža gyűlölte a horvátokat is, a szlovéneket is, a magyarokat is (a magyarokat különösen, a pesti tanulmányai elég dicstelenek voltak), a macedónokat is és a crnagoraiakat is. És kezünk a szívünkre, gyűlölte az egész világot.

De ez már a horvátok, szlovének, magyarok, macedónok problémája volt, meg az egész világé. Öreg elvtárs elfogult volt Krležát illetően. Semmit sem tudott tőle megtagadni. Minden kívánságát teljesítette.

Krleža éhsége pedig a kitüntetések és gyárak iránt kielégíthetetlen volt.

„Hogyan?” Ugrott fel a fotelból Fric a Beli dvorban, amit tiszteletére éppen Bijelire festettek. „Golyóscsapágy-gyárat akarsz építeni Stalacban? Nem úgy mén az, Joža. Hát azoknak a naplopóknak ott Stalagban, Stolakban, hogy is híjják, fogalmuk sincs, hogy mi az a golyóscsapágy. Ők abba befeküdnenek. Helyezd mán át Novskába. Ott a golyóscsapágyaknak nagy hagyományuk van.” És a golyóscsapágy-gyár Novskába vándorolt.

Krcun alig tudta kiharcolni a FAP-ot, a smederevói Vasműveket és a sevojnói Rézöntödét. Ha nem fenyegetőzött volna indulatosan – ahogyan szokta –, hogy titokban megöli Krležát, a FAP-ból FAV – varaždini autógyár – lett volna. A vasműveket illetően kompromisszumra jutottak: a marsall meghagyta, hogy a smederevói mellé még egyet – egy teljesen fölöslegeset – építsenek Sisakban. Krleža úr pedig önként lemondott a rézöntödéről.

– Réz nem kell nekünk – mondta. – Hadd hengereljék a rezet a szerbek, azok az üstfoltozó cigányok, és hadd kovácsoljanak tálcákat, üstöket, kávéfőző ibrikeket. Másra úgysem valók.

„Hát, Velizar”, mondta Ranković, „hogyan ne hallgatnánk ki az ilyen beszélgetéseket? Ha hagyjuk Krležát fosztogatni, egyszerűen tönkretesz bennünket. Koldusbotra jutunk. A forradalom kérdéssé válik. A számítás világos. Ha nincsenek gyárak – nincs munkásosztály sem. Ha nincs munkásosztály – nem létezhet az avantgárdja sem. Vagyis – nem létez-

hetünk mi! Ha pedig mi nem vagyunk, akkor a harcunk hiábavaló volt. Hiába löktelek tehát a gránát alá! A csetnikek, a kulákok és a nacionalisták veszik kezükbe a dolgokat. Tudod, hogy az OZNA mindent megtud. Íme, mit tudott meg: Vojislav Šešelj, aki – ha meg nem akadályozzuk Krležát – a jogtudományok doktora és az új csetnik mozgalom vezetője lesz, már az általános iskola ötödik osztályába jár. Csupa ötös. Megparancsoltam, hogy amint befejezi az egyetemet, vigyék el tíz évre Zenicába, és – kompromittálási célból – tegyék ki megrögzött bűnözők szakadatlan fajtalankodásának. Mindez azonban fabatkát sem ér, ha valóságunk felügyelésétől elállunk.

Megyünk tovább: Vuk Drašković – egy másik, talán még veszélyesebb csetnik mozgalom vezetője – már érettségizett a gimnáziumban. Egyetemi szobájának padlójába lyukat vájtak, abban rejteget egy csetniktört és egy tiszti kokárdát. Kapcsolatba igyekszik lépni Dobrica Ćosić-Gedžával, kígyót melenget a keblén, árulót, aki... lássuk csak... aki híveivel valamely padláson már hozzáfogott szocialista hazánk térképének átszabásához. Várjál csak, itt valami nem stimmel, ja, ez a jelentés 1986-ból való. Még nem szabják a térképeket. A tanítványok még csak általános iskolások. Még nem ismerték meg Gedžát. De már olvassák a Gyökereket, és telhetetlenül szívják magukba a nagyszerb nacionalizmus mérgét.”

– Kollégád, Franjo Tuđman hadbiztosi tábornok ki nem mászna Krleza fenekéből, ahol az elviselhetetlen bűz ellenére horvát nacionalisták és usztabarát elemek tarka társasága gyülekezik éjjel-nappal. Tuđman már a generalissimus és államfő posztján látja magát, egy annál is függetlenebb Horvát Állam élén, mint amely ellen harcoltunk. És bizony mi is látni fogjuk őt, ha nem leszünk éjjel-nappal éberek, és ha nem lesz osztályöntudatunk.

– Leka elvtárs, engedje meg, hogy önhöz forduljak, szakította félbe Velizar nagyapa Rankovićot. – Van egy ajánlatom. Miért nem likvidálja egyszerűen ezt a csőcseléket a Hivatal? Ez bár egyszerű. Kisfiú, gyere csak ide, hogy a bácsi adjon neked egy cukorkát. Becsalogatod valamelyik bokorba. És – bumm. Homloklövés. Vagy tarkólövés.

– Gondolkodtunk ezen. Még mennyire. De nem lehet, az anyja mindenét. Pihenj, Velizar. Mit állsz itt, mint egy szobor? Ül le, mindjárt töltök magunknak egy-egy pálinkát. És mesélek. Nagy gonddal találtuk szemben magunkat, Velizar. Figyelj. Ez szigorúan bizalmas dolog. Nehogy kikutyogd valahol. Nehogy elszard megint. Az Emlékéremnek annyi. És lehet, hogy a fejednek is.

– Dehogy, Leka elvtárs, észre tértem. Régóta nem beszélek semmit. Jó napot, hogy van, hogy van a felesége, hogy vannak a gyerekek, viszontlátásra és köszönöm. Már évek óta ez az egész konverzáción.

– Ha így van, akkor rendben, végső ideje volt, hogy észhez térj. Hanem kanyarodjunk csak vissza a dologhoz. Természetesen le akartuk lövöldözni a férgeket, a forradalom tovább tart, de egy megoldhatatlan probléma jelentkezett. Ugyanis a hivatal jövőbeli jelentései azt mutatják, hogy az említett árulók mindegyike megjelenik a közéletben. S mit tehetünk? Mondjuk, ma lepuffantjuk Šešeljt, ő pedig tizenöt év múlva megjelenik Belgrádban. Botrány! Kompromittáció! Nem megy ez, testvér. Úgy látszik, létezik valami felsőbb erő, valamiféle sors, a történelem némiféle logikája, az ördög tudja, mi ez, ami ellen még a Hivatal sem tud tenni semmit.

– De miért nem likvidálják őket ott... a jövőben?

– Ej, Velizarom, hogy miért? Azért, mert néhány hónap múlva rajtakapnak Tito elvtárs lehallgatásán, minden állami és pártfunkciótól megfosztanak, a Hivatal főnökének helyére pedig Krleža emberét, doktor Stane Dolancot teszik meg. A marsall ajándéksomagjának szimbolikája a legmélyebb aggodalomba sodorta Velizar nagyapát. Amikor megkapta a szalámit, narancsot és mosóport tartalmazó küldeményt, Basara tábornok bezárkózott dolgozószobájába, és lázasan gondolkodni kezdett. Világos volt számára, hogy ez tulajdonképpen nem ajándék, hanem rejtjeles üzenet. Tapasztalt illegálisként nem volt nehéz megfejtenie. A rothadt narancsok mondjuk világosan mutatják, hogy a marsall szerint Basara tábornok osztályöntudata megpenészedett és megposhadt.

A mosópor ugyanakkor biztatás és figyelmeztetés: amennyiben Basara tábornok elvtársi bírálatnak veti alá magát, és felülvizsgálja álláspontját, alakja ismét olyan makulátlan lesz, mint a Plavi radionnal kimosott leánying; ha nem így tesz, és a Ranković-félék álláspontján marad, a történelem lomtárában végzi, akárcsak a tiroli szalámi. Szó szerint. A marsalli hivatalból származó ajándéksomagban levő füstölt hentesárúnak külön figyelmet kell szentelni. Kalóriaértékükön kívül ezeknek a csemegéknek szimbolikus értékük is van. A tiroli szalámi például a nagyszerb hegemoniára utal. A krakkói sonka az anarcholiberalizmus jelképe...

Hát nem kapott-e Đilas a bukása előtt nap mint nap a Beli dvorból francia sajtokat és krakkói sonkát? Đido elvtárs ezekben a küldeményekben a marsall jóindulatát látta. A kevélységtől ittasan nem fogta fel, hogy Tito elvtárs egyértelmű üzenetet küld neki:

– Milovan, ha továbbra is szarásokat csinálsz, a diplomáciai raktárnak ezeket a finomságait soha többé meg nem kóstolod. Kenyérpépet és gerslit fogsz enni életed végéig!

És vajon Milorad T. Džibronja, a poeta laureatus, a párt kedvence, a legfiatalabb AVNOJ-díjas, aki arra vetemedett, hogy a funkcionáriusok feleségeinek ülepét fogdossa, vajon ő nem végezte-e Corned Moufflon ex-

portkonzervek tartalmaként, amelyeket a zrenjanini Szervó Mihály gyárbán állítottak elő, amit csak azért nem költöztettek át Eszék külvárosába, mert Krleža gyűlöli a magyarokat? Tito elvtárs Krleža egyik belgrádi látogatásakor szívélyesen felajánlotta, hogy Eszéken építsék meg a Szervó Mihály gyárat.

– Köszönöm szépen, Joža, mondta Krleža, nem fog nekem ez a Szervó Mihály, vagy ki ott pöffeszkedni Eszéken, a magyarok öröme. Adjuk csak a gyárat a szerbeknek. Hadd készítsenek csak ők ételeket a belsőségekből meg szalonnát. Te pedig adj nekünk valami elektronikát vagy ilyesmit.

Tito elvtárs a fémesztergályos műhelyben fogadta Velizar nagyapát, az Užice utcai rezidenciájának alagsorában. Nem volt ez rossz jel. Persze jobb lett volna, ha a dolgozószobájában fogadja, de mivel az összeesküvés gyanújának árnyéka még ott lebegett Basara tábornok feje fölött, abban a pillanatban a dolgozószoba volt a lehető legjobb, amit kaphatott. Ott sem fogad bárkit Öreg elvtárs. Az ő esztergapadja mellett nincs helyük a munkásosztály ellenségeinek. Az ilyeneket – ha éppen muszáj – a lóistállóban fogadja. Ahonnan az audiencia után, szemmel láthatóan felzaklatva, egyedül jön ki. Ha esetleg mikrofonokat és magnetofonszalagokat találtak volna Tito lakosztályain, amelyek bizonyították volna Ranković áruló cselekedeteit, akkor nagyapát és Rankovićot is a lóistállóba hívták volna, és nyomtalanul eltűntették volna. De semmit nem találtak.

Ahogy telt az idő, maga Tito is egyre gyakrabban gyanította, hogy lehallgatás egyáltalán nem volt, és hogy az egész hercehurca valójában beállított dolog. Mikor is volt az, 1966-ban. Azóta mennyi is, kerek hat év múlt el, és semmit sem találtak, és nem is bizonyítottak. Habár Krszte Crvenkovszki a negyedik plénumon az Istra Hotelban bemutatott a Központi Bizottság tagjainak valamiféle mikrofonokat. De ezek azok a régi, háború előtti mikrofonok voltak a Belgrádi Rádióból; mindegyik nyomott vagy két kilót. Valamit mégis fel kellett mutatni. A pártbíróság szigorú, de igazságos. Bizonyíték nélkül nem ítélik. Hozott hát Crvenkovszki bizonyítékokat is, valami szalagokat. Ezek – mint később kiderült – a filmtárból kölcsönzött szalagok voltak. De mit tudja Crvenkovszki, hogy mi a hangjegyzet és mi a filmjegyzet.

Miután Rankovićot eltávolították minden funkcióról, a marsall megparancsolta, hogy Leka házát éjjel-nappal hallgassák le. Hát ha Leka kinyitja a száját – mondta az UDBA új főnökének –, ha valamilyen összeesküvést kovácsol, akkor ő, Josip Broz marsall május elsejére szépen elküld egy döglött macskát Rankovićnak. Hadd írja Leka a testamentumát. Lesz, ami lesz. De Leka soha nem mondott egy csúnya szót sem Tito elvtársról.

Miután Ranković kegyvesztett lett, népellenes elemek, kulákok, reakciósök, az ötödik hadoszlop tagjai és disszidensek sereglettek a házába. Mića Popović, Branislav Mihailović Mihiz, Živorad Stojković, Brana Crnčević, Jagurida Dobrijević, Melentije püspök, Vlado Dapčević, Miodrag Petrović Čkalja, a filozófus Ljuba Tadić és a színész Ljuba Tadić, Arandel Gojšina, Vice Vukov, Vladimir Šeks, Srđa Popović, Ljubinka Bobić, Silvana Armenulić és sok más nem népi elem. És mindannyian azon voltak, hogy lépre csalják Rankovićot. Hogy kiprovokálják belőle a marsall származása körüli misztériumot.

Hogy valóban május 25-én született-e, hogy egyáltalán megszületett-e. Igaz-e, hogy Tito valójában Baltazár gróf, a nemes Keglevich és egy eszteromi szakácsnő törvénytelen gyermeke? Hogy felső katonai iskolát fejezett, orosz fogságba jutott, és ott került kapcsolatba a kommunista eszmékkel?

Igaz-e, hogy a BROZ vezetéknev mozaikszó, amely egy titkos sátáni társaságot jelöl? Bezakonje, Rat, Otimačina, Zavera. Vagyis törvénytelen-ség, háború, fosztogatás, összeesküvés. Igaz-e az athéni To Vima napilap állítása, miszerint Broz valójában Zorba, a görög. Valóban ezerhétszázötven felesége volt?

Mit tud Ranković mondani a Wehrmacht archívumából származó adatra, mely szerint Josip Broz, a banditavezért megölték a drvari ejtőernyős támadáskor, és a helyére éjnek idején tökéletes hasonmását, az NKVD tábornokát, Volkovot állították, aki addig feredzse alatt rejtőzött, és Samira névre hallgatott. Igaz-e, hogy a bécsi tüntetések idején Tito megölte Liberty Valance-t?

Hihetünk-e azoknak a híreszteléseknek, melyek szerint a marsall évekig portásként dolgozott a moszkvai Lux Hotelban? Igaz-e az a tény, hogy Tito a Vatikán kéme, gyakorló hívő, akinek a küldetése a pravoszláv vallás és a pravoszláv népek megsemmisítése? Miért tiltotta meg testamentumában határozottan a marsall, hogy sírkövére ötágú csillagot helyezzenek?

Az ilyen és ehhez hasonló kérdésekre – melyeket a marsall élőben hallgatott a dolgozószobában és a privát helyiségekben elhelyezett hangszórókon keresztül – Ranković csak legyintgetett.

– Ugyan, kérem, mondta, mindez ellenséges propaganda. A teljes igazság Tito elvtársról A JKSZ történetében, az ő Összegyűjtött műveiben található, meg – részben – Vladimir Dedijer Memoárjaiban. Egyébként meg milyen más igazság létezik e könyvekben leírtakon kívül? Minden más, amit mondanak, rágalmazás és hazudozás. Jól van, Broz természetesen nem tökéletes ember. Szeret a kelleszénél egy kicsit többet inni, kissé indulatos természetű, egy kicsit önféjű. De szocialista forradalmunk vitathatat-

lan vezetője. Nemzeteink és nemzetiségeink legnagyobb fia. Nagy humanista. Jó mester! Önöknek, az úgynevezett disszidenseknek ezt becsülniük kellene. Ha valamilyen véletlen folytán Csehszlovákiában, Lengyelországban, Magyarországon lennének, hogy a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségét ne is említsem, fenét lenne alkalmuk fekete zenét hallgatni, külföldi italokat inni és a kormány ellen ugatni. Öreg elvtársnak önökhöz is van türelme. Főként azokhoz, akik munkás- és parasztsaládból származnak. Tito nem veszi el a reményt, hogy előbb vagy utóbb belátják bűneiket, és becsületes értelmiséggé válnak.

Ezek a közvetítések jólestek a marsall fülének. Valahol ott a hetvenes évek elején, a horvát tavasz idején, amikor a nacionalisták felbátorodtak, és amikor erős és megbízható kézre volt szükség, Tito azon gondolkodott, hogy rehabilitálja Rankovićot. De ha ezt megtette volna – kérdésessé vált volna a tévedhetetlensége.

Hogyan elmenni a JKSZ kongresszusára, és azt mondani: „Mindez tévedés volt. A mikrofonok rádiósak és hibásak, használhatatlanok, az állítólagos szalagok pedig filmtekercsek. Ranković ártatlan.”

Nem, ezt ő nem engedhette meg magának.

– Pihenj, Basara! – mondta Tito elvtárs Velizar nagyapának, aki megkövülten állt vigyázásban.

Ekkor magához hívatta hű pohárnokát.

– Kalajin!

– Szolgálatára, marsall elvtárs!

– Hozz nekünk két pálinkát. Azt a kraljevóit, amit a bányászok delegációja hozott a Magnohromból.

Ez már nem volt túl jó jel. De egészen rossz sem. Velizar nagypapa tudta, hogy Kraljevo neve a háború után egy bizonyos ideig Rankovićevo volt. A marsall azzal, hogy kraljevói pálinkával kínálta nagyapát, tudtára akarta adni, hogy a lehallgatási botrányban való részvételét nem felejtette el, de az a tény, hogy Kraljevót többé nem hívják Rankovićevoznak – és főleg az, hogy a pálinka a bányászok ajándéka –, arra utalt, hogy Velizar nagypapa bűneit talán megbocsátják.

– Igaz-e az, Basara, hogy a falábaddal meg tudtál tenni száz métert tizennégy másodperc alatt?

– Szent igaz, főparancsnok elvtárs.

– Most, ilyen idősen meg tudnád-e ismételni ezt a hőstetted?

– Meg, főparancsnok elvtárs. Nem éppen tizennégy másodperc alatt. De tizenhat alatt biztosan.

– Így beszél az igazi kommunista. Akarsz még egy pálinkát? Akarsz! Bizony, én is. Kalajin!

– Szolgálatára, marsall elvtárs!

– Hozz nekünk még két pálinkát. Most azokat az užiceieket. Olyan szízü ez a kraljevói. És készíts egy üveggel Basarának, hogy hazavigye.

– Szolgálatára, marsall elvtárs!

Az užicei pálinkára való áttérés földerítette Velizar Basara tábornok szívét. Az užicei pálinka panacea, amely feléleszti a politikai halottakat. Egy üveg ajándékba adott užicei pálinka pedig teljes ellentéte a krakkói sonkának és a tiroli szaláminak. Nagyapa tudta, hogy újfent rehabilitálták, és hogy a marsall meg a párt ismét számít rá.

– Hanem, Basara, mi történt a fiaddal? Hallottam, hogy áttért a muzulmán hitre.

Fia említésére nagyapa felugrott a fotelből, és ismét vigyázzállásba vágta magát.

– Igaz, Tito elvtárs! De megtagadtam az árulót az újságon keresztül.

– Nem kellett volna ezt tenned! Politikai szempontból ez nem jó. Te tudod, hogy a muzulmánok sokat szenvedtek a régi Jugoszláviában. Ők most egyenjogúak más nemzeteinkkel és nemzetiségeinkkel. Cselekedeted rossz példát mutat. Mit csinálunk, ha most az apák elkezdenek tömegesen lemondani muzulmán fiaikról? Na, de erről majd később. Meséld el, hogyan történt mindez. Gyerünk, igyál egy pálinkát, és kezdj mindent előlről. És az istenért, pihenj már! Nem bírlak nézni így. Ember, te tábornok vagy, nem pedig egy idősebb szakaszvezető.

– Nem tudom, mi történt az én Miroslav fiammal – kezdett mesélni Velizar nagyapa. – Szigorúan neveltem, de igazságosan, a szocialista erkölcs szellemében. Sosem volt vele gondom. Kitűnő tanuló volt az általános iskolában és a gimnáziumban, ahol tizenhét évesen bevették a JKSZ-be.

– Később az egyetemen Miroslav politikai tudományokat tanult – folytatta Velizar. – Nem vetette alá magát a nyugati hatásoknak, úgy értem: nem járt el táncra, nem hallgatta a dekadens fekete zenét. Különösen erős osztálytudattal rendelkezett. Már ifjúként kollégájával, Slobodan Miloševićtyel és annak barátnőjével, Mirával, Moma Marković néphős lányával, megbízásból jegyezte azon párttagok nevét, akik eljártak Mića Popović tárlatmegnyitóra, és a revideálatlan Goli otkos Dragoslav Mihailović irodalmi estjeire. A névjegyzékeket rendszeren továbbította a Hivatal illetékes szerveinek. Ugyancsak elkészítette a reakciós családokból származó gimnazisták és egyetemisták listáját, akiknek a morfinista és buzeráns francia nagykövet, megbocsásson, bassza a seggét, s ennek fejében farmernadrágokat, külföldi cigarettákat, lemezeket, könyveket és kölnivizet ajándékoz nekik.

– Tudok a listáról, Basara – mondta a marsall. – Olvastam. Szégyen! De emlékezetem szerint a te fiad benyújtotta azoknak az úgymond példás

fiataloknak a listáját is, akiknek, megbocsáss, a kínai nagykövet bassza a seggét. Gyanús, hogy semmit nem ajándékoz nekik ezért. Félek, hogy ennek ideológiai háttere van. Mindenféle balrafordulás. Trockizmus! Revizionizmus! Maoizmus! Egyenlődsdi! Az ilyenekre oda kell figyelni! Egyébként ez semmi. A diplomaták – kivéve természetesen a mi jugoszlávjainkat – egytől egyig buzeránsok. Krleža mondta nekem nemrég, hogy Andrić is buzeráns volt. Hogy nevezték volna ki egyébként olyan fiatalon a király nagykövetének? Van ebben logika. De nincs igazság. Krleža mérges és dúlfül, amiért Andrić vette át – Fric így véli – a neki járó Nobelt. Ajánlottam Lekának, persze az elválásunk előtt, hogy vizsgálja ki ezt. Nemcsak hogy nem volt buzeráns, szólt a jelentés, hanem Andrić egy igazi szatír. Különösen szereti írókollégái és a társadalmi-politikai munkások feleségeinek a fenekét. Hanem, hol is álltunk meg, mi történt a fiaddal, Miroslavval? Talán csak nem került valamiféle romlott társaságba?

– Épp ellenkezőleg, főparancsnok elvtárs, jó társaságba került. Csak téves tanulságokat vont le abból a barátkozásból. Elkezdett ugyanis az arab államokból való egyetemistákkal találkozgatni. Mit mondhattam volna neki? Az állami politikát követte. Országunk az ön ügyes vezetésével támogatta az arab népek igazságos harcát az imperialista csatlós Izrael cionizmusa és hegemonizmusa ellen. A pártdirektíva ez volt: az arab világból minél több fiatalot elhozni Belgrádba az egyetemre, és mindent megtenni azért, hogy otthon érezzék magukat. Miroslav mindent megtett, hogy úgy érezzék magukat, mint otthon. Nem tudom, hogy történt az, hogy ezek az egyetemisták rávették Miroslavot, hogy áttérjen a muzulmán hitre. Szemmel tartottam én őket, persze. Semmi gyanúsat nem vettem észre. Látszatra – mind jó fiúk. Csak teát isznak. Ritka az, aki rágyújt. Egész nap fennhangon olvasnak. Honnan tudhattam, mit olvasnak? Arabul a Korán és A tőke egyformán hangzik: al habulah, al mahabilah ve hezbollah...

– Számomra a Párt hivatalos állásfoglalása szent, folytatta beszámolóját Titónál Basara tábornok, de úgy gondolom, hogy egy arabból sosem válhat jó kommunista. Igazságtalanság, kapitalizmus, embernek ember által való kizsákmányolása – mindezt megértik és elfogadják. De folyton csak Allah nevét emlegetik. A vallásról még haláluk árán sem mondanak le. Viszont a nép ópiuma és a kommunizmus nem fér meg együtt.

– A dialektika felől kell ezt vizsgálnunk, Velizar. Az iszlám hatszázötven évvel fiatalabb a kereszténységnél. És gondolj bele, hogy milyen fanatikus hívők voltak az őseink hatszázötven évvel ezelőtt. Milyen vállalási sötétségben éltek. Türelmesnek kell lenni az arabokkal. Különben az araboknak van kőolajuk, nekünk meg nincs. Kőolaj nélkül pedig, Velizar

– habár neked ezt tudnod kellene – a tankok csupán haszontalan vaskupacok. Folytasd, mi történt tovább...

– Szégyen, főparancsnok elvtárs. Hogy még sötétebb és rosszabb legyen a dolog, az iszlámra való áttérésének rítusa november huszonkilencedikén volt, a köztársaság napján. Az ünnepi asztalnál összegyűlt az egész család, megboldogult barátnőm, Ivanka, a menyem, fiú- és lányunokám; vendégségben voltak nálunk rokonaim is a Gornji Milanovac melletti Svráčkovacból. Miroslavot előzőleg elküldtem, hogy vegyen ecetet, és éppen azon tűnődtem, hol maradt el ilyen sokáig? Csak őt vártuk, hogy visszajöjjön, hogy megfűszerezzük a salátát, hogy megtartsam alkalmi beszédemet, és hogy hozzálássunk az evéshez. Egyszer csak megjelent. Földig érő bő pantallóban, a fején fez. Már az ajtóból bekiáltotta: „Allah akbar, gyaurok!” Mielőtt még reagálhattam volna, odaszaladt az asztalhoz, fogta a sült malacot, és kidobta az ablakon, s így az általános biztonság veszélyeztetésének büntetettét követte el. A lakásom a hatodik emeleten van. Megölhetett volna valakit. Szerencsére ünnep volt, ebédidő, egy lélek sem járt az utcán.

– Miután kidobta a malacot, az áruló bezárkózott a szobájába, és imádkozni kezdett. Azonnal telefonáltam az óvárosi rendőrségre, és megparancsoltam, küldjenek ki egy járőrt. Öt perc sem telt el, máris ott voltak. „Tábornok elvtárs, mi történt?” – kérdezte Stanivuk, az őrzőparancsnok vezetője. Lelkiismeretes rendőr. Ismerem. De – mit mondjak neki? Úgy döntöttem, megmondom az igazat. „Szakaszvezető elvtárs”, mondtam, „a fiam török bugyogót és fezt vett magára, Allah akbart kiáltott, és kidobta az ablakon a sült malacot.” „Részeg?” – kérdezte Stanivuk. Nem hazudhattam. „Nem részeg”, mondtam. „Hogy lehetne részeg; az iszlám tiltja az alkohol fogyasztását.” „Megsértett valakit?” Megintcsak nem tudok hazudni. „Senkit sem sértett meg!” „Nos, ebben az esetben”, mondta Stanivuk, „ez az önök családi ügye. Maguknak kell megoldaniuk.” Stanivuk szalutált, kellemes ünnepeket kívánt nekünk, hátra arc, és elment.

Tito elvtárs rágyújtott egy szivarra.

– Ide hallgass, Velizar. Stanivuk szakaszvezető helyesen cselekedett. Đurić!

– Szolgálatára, marsall elvtárs!

– Jelentsd a belgrádi rendőrfőnököknek, hogy Stanivuk szakaszvezetőt léptesse elő zászlóssá, és helyezze át az Užice utcához minél közelebb levő rendőrállomásra. Stanivuknak igaza volt, Velizar. Ezt nektek kellett megoldanotok, családon belül. Talán nem kell téged emlékeztetnem arra, hogy a család a társadalom alapsejtje. Ha a családban valami nem stimmel, akkor a sejt rosszindulatúvá válik. Ha az ilyen családok elszaporodnak, a társadalom rákos lesz.

– Mi, jugoszláv kommunisták, a háború után a társadalom rosszindulatú szöveteinek nagy részét operatív úton eltávolítottuk – folytatta Tito marsall. – De még vannak rejtett metasztázisok. Még léteznek gyenge pontok. És akkor mi van? Ha nem voltál képes elintézni a dolgot a családon belül, nem lett volna szabad a népi milíciához fordulnod. Nem tartottad tiszteletben a sorrendet. A saját pártszervezetedben kellett volna felhoznod ezt. A párt egy kibővített család. A párt mindent tud és mindent megtehet! A pártnak mindig igaza van.

– Beismerem, marsall elvtárs, tévedtem.

– Velizar, ne beszélj nekem itt ijekávban, mint azok a talpnyalók, akik azt hiszik, hogy így majd a kegyeimbe férkőznek.

– Kicsúszott a számon, marsall elvtárs, nem fog többé előfordulni. Beismerem: tévedtem. Áldozatául estem a kispolgári és kisbirtokosi mentalitásnak. Azt hittem, hogy saját erőmből megoldom a problémát.

– De hát, Velizar, éppen erről beszélek: nem támaszkodtál önmagadra, hanem kihívtad a népi milíciát. Amely ebben az esetben teljesen illetéktelen volt. De, jól van. Önkritikát gyakoroltál. Most már minden rendben lesz.

– Ez azt jelenti, marsall elvtárs, hogy Miroslav visszatér az ateizmus-hoz?

– Nem, Velizar, ne szaladj – ahogy ti, szerbek mondanátok – a rúd elé. Ne ess megint bele a kispolgári szubjektivizmusba. És a nemjóját, ne vágd magad minduntalan vigyázzállásba. Ne vedd ezt túlságosan a szívedre. Isten nem létezik, így aztán a hívők is csak eltévelyedett ateisták. Tudod-e, hány barrel kőolajat ér a fiadnak az iszlámra való áttérése?

– Fogalmam nincs, marsall elvtárs. Azt sem tudom, mi a barrel.

– Kalajin!

– Szolgálatára, marsall elvtárs!

– Hozzá! nekünk egy üveg bacardi rumot, amit annak idején Fidel Castro küldött nekem.

– Azonnal, marsall elvtárs!

– Neked persze ezt nem muszáj tudnod, de annak, hogy a fiad áttért a muzulmán hitre, kivételesen kedvező visszhangja volt az arab világban. Nekik is megvannak az ügynökeik itt Belgrádban. Híre ment ennek Kairóban, Bagdadban, Ammánban és többfelé. Személyesen hívott föl Nasszer... Nem, nem Nasszer, ő meghalt, nyugodjon békében. Đurić, ki is hívott engem Kairóból?

– Anwar el Szadat, marsall elvtárs.

– Igen, Szadat. De, Đurić, Szadat nem Bagdadban van?

– Bagdadban Szaddám van, marsall elvtárs.

– Köszönöm, Đurić, visszamehetsz az irodádba. Másvalakik is hívtak, Velizar. Nagyra értékeli, hogy a konvertitával szemben nem alkalmaztunk repressziót. Ami biztosan megtörtént volna veled, ha Moszkvában, Prágában vagy Budapesten törökösödött volna el. Most képzeld el, ha Zsukov marsall fia áttérne az iszlámra. Rá sem merek gondolni. Fogalmad sincs, mennyit tett a fiad és Stanivuk szakaszvezető Jugoszlávia tekintélyéért az el nem kötelezettek világában. Ha Stanivuk szakaszvezető az ösztöneire hallgatott volna, ha elkapta volna és elverte volna Szulejmán fiadat, tekintélyünk rettenetesen csökkent volna. Okos legény az a Stanivuk szakaszvezető. Đurić!

– Szolgálatára, marsall elvtárs!

Hívd föl a vezérkar főnökét, és továbbítsd parancsodat, hogy Stanivuk szakaszvezetőt léptesse elő a légierő és a légvédelem parancsnokává!

– Két és fél millió. Két és fél millió barrel nyersolaj – ennyit ér fiadnak az iszlámra való áttérése és Stanivuk szakaszvezető átgondolt lépése – folytatta Tito marsall. – Az arabok megnyitották a csapokat. Bátor pilótáink most egész nap repülhetnek a hangnál sebesebb gépeken, és őrizhetik biztonságunkat, a gőzfűtés pedig a munkásságnak hozzáférhető és ingyenes lesz nyáron is. Te pedig, sajnálom, hogy Szulejmán, sajnálom! Mit mondanának erre elvtársaink: Nurija és Hamdija Pozderac, Džemal Bijedić, Aljo Akanović és a többi muzulmán néphős? Osztályöntudatod legyöngült, Velizar.

– Önkritikát gyakorolok, marsall elvtárs.

– Nem kell! Már gyakoroltál. Gondolkodj dialektikusan! S az istenért, ne légy már vigyázállásban. Pihenj egyszer s mindenkorra! Mi, kommunisták, úgy alakítjuk át a világot, hogy a hiányosságokat előnyökre, a hibákat erényekre változtatjuk. Dialektika, Velizar. Van nekem tervem. De menjünk sorjában. Úgy döntöttem, hogy ismét bizalmat tanúsítok irántad. Különleges vágású ember vagy, ilyenekből pedig ma hiány van. Túl korán nyugdíjaztak! Hozzájárulhatsz te még országunk fejlődéséhez. Éppen ezért úgy döntöttem, hogy megteszlek a Belgrádi Vásár parancsnokának. Pardon, igazgatójának.

– Népünket szolgálom, marsall elvtárs!

– Ott a vásáron bizonyos szabálytalanságok történtek. Nagyszerb nacionalisták támogatásával anarcholiberalisok, technomenedzserek és technokraták szuverénül rombolnak. Úgymond üzleti ügyben túl gyakran járnak Nyugatra, és magukévá teszik a kapitalista gondolkodásmódot. A vásár igazgatósága valóságos kúróhelyé, ahogyan ti, szerbek mondjátok, kalakurnicává vált. Napszámra tivornyáznak, szajhákat, színésznőket, énekesnőket, dzsesszegyütteseket visznek oda. Szivaroznak és whiskyt

isznak a szigorú pártdirektíva ellenére, mely szerint szivarozni és whiskyt inni kizárólag a marsalli hivatalban és a diplomáciai fogadásokon szabad. Megengedhetetlen pimaszság!

– És, kérlek, emlékezz, vajon nem szerveztek-e – mikor is volt az – három vagy négy évvel ezelőtt gitárfesztivált. A kábítószeres bozontosok által okozott szörnyű kakofónia a hálósobámba is behallatszott.

– Marsall elvtárs, pártszervezetem ülésén a legélesebben elítéltem a gitárfesztivált.

– Helyesen jártál el!

– Népünket szolgálom!

– A vásárnak erőskezű emberre van szüksége! Meggyőződésem, hogy te vagy az igazi személy. Nem kétlem, hogy gyorsan rendet teszel, visszaállítod a pártfegyelmet és a szocialista erkölcsöt.

– Tíz nap sem kell, marsall elvtárs. Megvan-e az engedélyem a likvidálásokra?

– Hagyjad a likvidálásokat, Velizar. Igaz, a rendcsinálásnak az a leghatékonyabb módja. De mi most az ENSZ nagyra becsült tagállama és az el nem kötelezettek mozgalmának vezetője vagyunk. A nemzetközi tekintély végett felhagytunk a likvidálásokkal.

– Marsall elvtárs, engedje meg, hogy önhöz forduljak. Véleményem szerint az anarcholiberalizmus, a revizionizmus, a technomenedzserség, a nagyszerb nacionalizmus és a párt irányvonaláról való más letérési formák éppen azért jelentek meg, mert felhagytunk a likvidálásokkal.

– Teljesen egyetértek veled, Velizar. Mi azonban áttértünk a forradalom második szakaszára. Ne gondolkodj túlságosan. S hagyjad a sok beszédet. Magad is tudod, hogy azért nem lettél néphős. Először is, vállalod-e a vásár irányítását? – tette fel a kérdést Tito Basara tábornoknak.

– Örömmel, marsall elvtárs.

– Đurić!

– Szolgálatára, marsall elvtárs!

– Szólj oda, ahova kell, hogy estig tartóztassák le a vásáron azt a bandát. Találjanak már ki valamit a számlájukra, és ítéljék el őket többévi rabságra. Basara tábornok holnap tisztségébe lép. Neked pedig, Velizar, az a dolgod, hogy októberig, amikor a Nemzetközi Könyvvásár lesz, tökéletes rendet teremts. Annál is inkább, mert jelenlétemmel emelem majd a könyvvásár rangját. Állandóan kifogásolják, hogy még egyszer sem látogattam el a vásárra. S ha jobban belegondolok – ez mulasztás. El kell látogatnom. De, érted, nem mehetek csak úgy el az anarcholiberalizmusnak és a revizionizmusnak ebbe a fészkébe. Öt hónapod van arra, hogy a vásárt visszatérítsd a forradalom és a munkás-önigazgatás útjára. Azt javaslom,

hogy a vásár igazgatóságát az első proletárbrigád szerkezetének mintájára szervezd meg.

– Azonnal kinevezem a vásár politikai biztosát.

– Helyes! S most térjünk vissza Szulejmánhoz.

– Térítsük vissza az ateizmusba?

– Nem, Velizar. Figyelsz te egyáltalán, a teremtésit! Más terveim vannak Szulejmánnal. Mivel foglalkozik a fiad?

– Nem csinál semmit. Könyveket ír! Vagy húsz regényt és elbeszéléskötetet írt meg, de megtiltottam neki, hogy megjelentesse.

– Miért?

– Azért, mert hűtlen lett a szocialista realizmus poétikájához. Dekadens. Csupa hülyeségeket ír. Valamiféle posztmodernizmus.

– Ne beszélj összevissza, Velizar. A posztmodernizmus még nem létezik. Korai lenne még. Ez szürrealizmus. Az igaz, hogy jobb lenne, ha úgy írna, mint Makszim Gorkij. De miért? Koča Popović, Davičo és Aleksandar Vučo is szürrealista volt, s ez nem akadályozta őket abban, hogy jó kommunisták legyenek. Hanem, ide figyelj. Úgy döntöttem, hogy a fiadat kinevezem a JSZSZK szaúd-arábiai nagykövetének. Hallgass! Semmit ne szólj. Nehogy még az Emlékérmét is elveszítsd. Gondolkodj dialektikusan. Figyelj: egy újdonsült muzulmán szaúd-arábiai nagykövetté való kinevezése nagyon jó visszhangra talál majd az iszlám világban. Ezzel azt is jelezzük az arab országoknak, hogy tiszteljük őket, mint az el nem kötelezettek mozgalmának teljes jogú tagállamait. Másrészt, a Szanaában való tartózkodás kijózanítólag fog hatni a fiadra. Aki, ha jól értesültem, szeret felönteni a garatra.

– Így van, marsall elvtárs. Iszákos. S ami a legszörnyűbb, az utóbbi időben titokban iszik. Szégyent hoz önre is és az országunkra is.

Fáma a Basarákról

Elmúlt hát a vakáció, különösebben nem pihentem ki magam, de az igazat megvallva, nem is voltam különösebben fáradt. Eltökéltem, hogy két hétig nem veszek a kezembe újságot, és nem nézek tévét. Ez a második sikerült, az első nem. A megszokás hatalma, vagy mi. Nem hagyja magát csak úgy a Gutenberg-galaxis, amely, úgy tűnik, a totális kretenizáció zárószakaszába fordul. Legalábbis nálunk. De hogy ne legyek unalmas: ahogy visszaindultam a munkára, első gondolatom az volt, mit is művelnek velem a kommentátorok, mi a véleményük a Titóról szóló regényről, és – egyáltalán – mivel foglalkoznak, hogyan telnek napjaik. Hát ott – csodák és feddés. Az egyik „kolléga” azt veti a szememre, hogy a *Danas* egyik számában négy fényképem is megjelent, szerinte ez túl sok, egyetértek

vele, de tisztelt publikum, nem én vagyok a szerkesztője sem ennek, sem bármely más újságnak. Képeim megjelentetése a szerkesztő kizárólagos felelőssége, egyelőre csak erkölcsi, de a dolgok állásából ítélve könnyen lehet bűnvádi is.

Egy másik rajtakapott, hogy hazudok. Nyilvánvalóan jól értesülten azt mondja, nagyon is nagykorú voltam abban az időben, amikor a regényben kijelentem, hogy kiskorú voltam. A harmadik szerint olcsó üzleti trükk az, hogy a regény hőse az én vezetéknevemet viseli. Hát nem egészen. Az eltűnt idők nyomában hőset ugyanúgy Marcelnek hívják, mint az író, a francia kommentátorok mégsem csinálnak ebből ügyet. Azonkívül a Basara nem is olyan ritka vezetéknev. Sőt, véletlenül is találkozni Basarákkal. Megyek pár nappal ezelőtt regisztrálni az ócska autót, hát, az ügynökség tulajdonosa szintén Basara. Tiszta nepotizmus, kedves paranoiások. Semmiképpen sem tiszta véletlen. Hogy ne is beszéljek a számos telefonhívásról, amikor is különböző bajba jutott emberek arra kérnek, hozzam őket kapcsolatba dr. Nada Basarával. Talán azt gondolják, hogy rokonok vagyunk, viszont egyáltalán nem is ismerem a hölgyet. Egyes telefonálók nem hisznek nekem. Nem akarja. Csirkefogó. Tekintélyesek számára őrzi a kapcsolatait. Meg hasonlók. Mert nézd: az autót Basaránál regisztrálja, kapcsolata van a híres doktornőnél, nekünk pedig, akik nem Basarák vagyunk, semmi. Vér, verejték és könnyek. Basara, az nem is vezetéknev. Az egy titkos társaság. És itt van a tábornok is, aki lehallgatta Titót. Meg a fia, aki áttért az iszlámra. És az unokája – mármint én –, aki valótlanságokat terjeszt Szerbiáról. De hogy milyen vallású, senki sem tudja.

Jaj, szegény fejemnek, mi lenne, ha Novaknak, netalán nem Đoković, hanem Basara lenne a vezetékneve. Ami a karriert illeti, ez talán nem is lenne neki olyan rossz – Novak Basara, milyen büszkén hangzik. Ebben azonban nincs ott a famózus Ć, identitásunk alapja. Melyet Novak az én szabadságom alatt az égig emelt. Ami jó is. S igaz, hogy Novak diadala után oly rengeteg volt a mindenféle giccsből, de hát, emberek, emlékezzünk, kik voltak az ifúság eszményképei mindössze húsz évvel ezelőtt, tehát 1991-ben! Csupa Pat Garrett, volt barátjával, a Kölyökkel. Megannyi Predator Alien ellen. S mint a film címe is mondja, bármelyikük győzött is, mi veszítettünk. S itt Novak győzelmei nem sokat segítenek.